

De uniformen van het Nederlandse Leger rond 1900

Het is misschien een goede gedachte om niet steeds te putten uit de uniformgeschiedenis uit langvervlogen tijden, maar ook eens aandacht te besteden aan het meer recente verleden. In *Armamentaria* 3 is van de hand van de heer F.J.H.Th. Smits een voortreffelijk artikel verschenen over de zg. 'grijze periode' van 1912 tot 1940. In de navolgende bladzijden zal ik trachten een beeld te schetsen van het tijdvak, dat daar onmiddellijk aan vooraf ging. Alleen de ouderen onder ons zullen zich misschien die laatste kleurrijke tijd nog kunnen herinneren.

Het artikel had even goed getiteld kunnen zijn: 'De Nederlandse uniformen bij de regeringsaanvaarding van Koningin Wilhelmina.' of iets dergelijks, maar het jaar 1900 heeft in de uniformgeschiedenis van ons leger een bijzondere betekenis. Toen verscheen nl. voor het eerst een allesomvattend voorschrift betreffende de kleding en de uitrusting van de landmacht.

Dit boekwerk, vastgesteld bij k.b. van 2 oktober 1900 had de titel '*Beschrijving van de uniformen van de landmacht*', en was de eerste van een serie uitgaven van wat men gewoonlijk het 'Boekwerk uniformen' pleegt te noemen.

Gedurende de jaren van af 1813 tot 1900 waren de kledingvoorschriften voor het grootste gedeelte, maar lang niet alle, in het jaarlijks uitgegeven *Recueil Militair* verschenen. Aangezien hierin alle besluiten en bepalingen in chronologische volgorde zijn opgenomen, is het vaak moeilijk om een overzicht te krijgen van de geldende voorschriften. Om aan dit euvel tegemoet te komen verscheen in 1836 het werk '*Klapper op de bestaande krijgsregeling der landmagt*' door de generaal-majoor J.H. Kesman, waarvan de vervolgen bewerkt werden door de intendant H. Hardenberg. Deze laatste werkte ten slotte de klapper om tot '*Handleiding tot de kennis van de bestaande krijgsregeling der landmagt*', een boekwerk dat in verschillende uitgaven en met de vervolgen daarop uitstekende diensten bewees tot omstreeks 1880 toe.

Toen verscheen er een particuliere uitgave van de '*Beschrijving van de uniformen van de Nederlandse landmacht, schutterij, weerbaarheid en invaliden*', van de hand van E. van Gendt, Militaire Onder-Intendant der 2^e klasse; een voorloper dus van het officiële boekwerk van 1900. Het werk ging vergezeld van een fraaie plaat in kleurendruk, waarop alle typen van de Landmacht, enz. voorkwamen.

Hoe zag ons leger er in 1900 nu werkelijk uit?

In verschillende opzichten toonde het nog hetzelfde beeld als omstreek 1870, doch waren er in de laatste jaren voorafgaande aan de eeuwwisseling belangrijke wijzigingen gekomen in de kleding van de opperofficieren, het Militaire Huis van H.M. de Koningin en van de infanterie. Bij de andere wapens en dienstvakken beperkten de veranderingen zich slechts tot enkele kleding- en uitrustingsstukken.

Terug naar de oude stijl...

Vlak voor de inhuldiging van Koningin Wilhelmina werd de uniformering van de generaals en van de leden van de Grote staf radicaal gewijzigd. Deze beide categorieën van officieren hadden sinds 1865 een soort huzarenuniform gedragen. Koning Willen III had hiervoor blijkbaar een voorliefde opgevat, want in de jaren tussen 1865 en 1869 koos hij attila en kolbak niet alleen voor de gehele cavalerie maar tevens voor de opperofficieren, de Generale staf en voor de officieren van zijn Militaire Huis.

Nu werd bij k.b. van 24 januari 1898 weer teruggegrepen naar de kleding zoals die voor 1865 gedragen is.

Deze uniformen moesten uiterlijk op 1 augustus van 1898 in gebruik genomen zijn, zodat de jonge Koningin bij de aanvaarding van haar regering de generaals zag met de traditionele steek voorzien van een pluim van wapperende witte haneveren.

Daarbij werd weer een donkerblauwe korte jas gedragen, die in werkelijkheid in het geheel niet zo kort was. De panden reikten nl. tot op 15 cm boven de knie.

De scharlakenrode kraag en opslagen waren in grote tenue bedekt met in goud geborduurde eiketakken. Verder had de jas twee rijen van 7 gebombeerde gladde knopen van verguld metaal en op de schouders gouden passanten voor de eveneens gouden epauletten met dikke franje. In kleine tenue waren de generaals nauwelijks minder indrukwekkend. De korte jas was van dezelfde snit als van die voor de grote tenue, maar de rode kraag was nu alleen versierd met een in goud geborduurde kartelrand; de opslagen waren nu van donkerblauw laken met een rode bies. Voor dagelijkse of marstenuie had de jas voor kleine tenue in plaats van epauletten de algemeen gebruikelijke schouderbedekkingen van gevlochten gouden koord. Tevens werd dan in plaats van de steek een kepi gedragen, zoals voor de hoofdofficieren voorgeschreven was, met als extra versiering 4 rechtopstaande biezen van gouden koord op de naden van de bol.

Bij al deze tenuen werd een donkerblauwe pantalon of rijbroek gedragen met langs de zijnaden een tweetal scharlakenrode platte banden van 2 cm breedte.

Als overkleding een manteljas, de mantel met een liggende kraag van zwart fluweel. Voor de onderscheiding van de rangen werd als tevoren gebruik gemaakt van sterren, maar wel op een wonderlijke wijze.

De luitenant-generaal had op de epauletten drie zilveren sterren, op de kraag van de korte jas voor kleine tenue vier en op de knopen van de sjerp twee, terwijl op de schabrak van het generaals-paard weer drie sterren in de achterpunten prijkten.

De generaal-majoor moest het stellen met twee sterren op de epauletten, met twee gouden en twee zilveren sterren op de kraag en met één enkele ster op de knoppen van de sjerp. Op de schabrak weer twee zilveren sterren.

Op de buiten zowel als op de binnenzijde van de kraag van de mantel en van de manteljas bevonden zich hetzelfde aantal en soort sterren als op de korte jas voor de kleine tenue met daar boven een dubbele geborduurde streep van gouddraad, met geschulpte rand.

Een luitenant-generaal in demi-gala, met sjerp, droeg zodoende 16 sterren op zijn kleding; en met de mantel hierover zelfs 32, ongeacht dan nog de 6 sterren op de schabrak van het paard.

De leden van de Grote Staf

Dat waren in de eerste plaats de adjudanten-generaal van H.M. de Koningin, die op het eerste gezicht ongeveer dezelfde uniformen droegen als de generaals.

Er waren echter allerlei grotere en kleinere verschillen.

De steek was als die van de Generaals, maar de korte jas voor de grote tenue had slecht één rij van 7 uniformknopen. De borduursels op de kraag en opslagen waren van een speciaal patroon, geheel verschillende van dat op de generaalsuniform. Voorts waren de opslagen voorzien van opslagpatten, oftewel gulpen, terwijl de zakkleppen op de achterpanden, in het voorschrift ook gulpen genaamd, eveneens scharlakenrood waren met gouden borduursels.

De korte jas voor kleine tenue had twee rijen, hier echter van vijf uniformknopen, op de borst. De kraag was scharlakenrood met hetzelfde gouden geschulpte randje als op de kraag van de overeenkomstige generaalsjas; de opslagen van donkerblauw laken met enorm grote gulpen – 18 cm lang – en beide gebiesd met scharlakenrood laken. De zakkleppen nu ook van dezelfde stof als de jas en met rode biezen. De uniformknopen op beide jassen zijn van verguld metaal met een gekroonde W. De epauletten als voor de generaals met op het midden van het blad een gekroonde W in zilver.

Op de jas kleine tenue konden ook schouderbedekkingen van gevlochten gouden koord gedragen worden. Deze waren dan ook voorzien van een gekroonde W in zilver.

De pantalon en de rijbroek waren evenals de laarzen dezelfde als die voor de generaals. Hier had het gouden koord om de onderrand geen figuurknoop aan de achterzijde.

Ook de sjerp was anders, nl. met twee gouden strepen van 1 cm breedte. Verder waren de knoppen van de kwasten omsponnen met een netwerk van gouddraad.

Het meest kenmerkende aan de uniform was echter de nestel op de rechterschouder. Deze was van gouden koord met nestelpennen van verguld metaal. Deze laatste waren in het midden, aan de voor- en achterzijde, versierd met de Nederlandse leeuw in reliëf, terwijl zich aan de bovenzijde een opengewerkte vergulde kroon bevond.

De adjudanten van H.M. droegen ongeveer dezelfde uniform, maar in iets eenvoudige uitvoering. De steek had zwartzijden galons aan de voor- en achterzijde in plaats van de gouden galons van de opperofficieren en de adjudanten-generaal. Verder een groene in plaats van een witte pluim.

De jas voor de grote tenue miste de scharlakenrode geborduurde zakkleppen. In plaats daarvan zakkleppen van donkerblauw laken met rode biezen.

Op de kraag van de jas kleine tenue was het geschulpte borduursel voor de hoofdofficieren smaller dan dat bij de adjudanten-generaal. Bij de subalterne officieren was de kraag zonder enig borduursel.

Bij de epauletten golden de oude regels voor de rangdistinctieven, d.w.z. de hoofdofficieren met bouillons, voor de kolonels zonder strepen, voor de luitenant-kolonels met één en voor de majoors twee zilveren strepen op het blad.

De subalterne officieren droegen epauletten met dunne franje (torsade). De pantalon en rijbroek hadden de rode strepen langs de zijnaden ter breedte van 1,5 cm, dus iets smaller dan bij de opperofficieren.

Ten slotte nog iets over de sabel en de sabelkoppel.

De sabel had een korfgevest van vernikkeld staal en was licht gebogen; de schede voorzien van twee ringen.

De koppel was van zwart zijden galon met verguld metalen garnituur: sluiting met leeuwenkoppen en gesp, ovale ringen voor de ahangriemen, gespen en mousquetonhaak. De koppel met twee gouden strepen in het galon, breedte 2,5 mm; die op de ahangriemen naar verhouding.

De derde categorie officieren van de Grote Staf, de ordonnans-officieren van H.M. de Koningin, behielden hun sobere maar elegant uniform.

Deze bestond sedert 1859 uit een donkergroene attila, die merkwaardigerwijze steeds tunica of korte jas genoemd werd in de officiële beschrijvingen, met zwarte tressen en galons.

Hierbij een muts van lichtbruin ottervel met scharlakenrode zak en dito aigrette. Wel waren er in 1898 en 1900 enkele wijzigingen ingevoerd. De attila, in het boekwerk 'Beschrijvingen van de Uniformen, enz.' van 1900 nu als zodanig betiteld, kreeg nu op de linkerschouder een schouderbedekking van gevlochten zilveren koord gelijk aan die waaraan sinds 1869 op de rechterschouder de nestel gedragen werd. Deze werd echter niet gedragen tegelijkertijd met het halssnoer, zodat er dus 3 mogelijkheden waren, t.w.:

A. In het grote tenue werd het halssnoer steeds gedragen, tegelijk met de nestel

B. In kleine tenue steeds de nestel of met het halssnoer, of

C. Met de schouderbedekking.

Nu werd echter de pelsknoop afgeschaft, terwijl tevens de giberne met bandelier het veld moest ruimen.

De rijbroek – vóór 1898 tamelijk wijd – werd nu nauwer, zg. 'collant' gedragen; de lange pantalon werd afgeschaft.

Voor de grote tenue werden laarzen ingevoerd van verlakt leder met een dito knoop, in de trant van de laarzen van de Pruisische huzarenofficieren.

De lage kwartiermuts was nu ook vervangen door een kepi van groen laken met een zwarte bies om de bol en met zilveren garnituur, kokardepompon, lis en knoopjes.

Opmerkelijk is, dat de overjas en mantel beide van donkerblauw laken waren en van hetzelfde model als voor de adjudanten; de kraag echter niet van fluweel maar van hetzelfde laken als de mantel.

Ten slotte nog een enkel woord over de sabeltas.

Deze was van zwart verlakt leder, met 3 riemen van hetzelfde materiaal. Hoewel de voorschriften hardnekkig bleven volhouden, dat de sabeltas versierd zou zijn met een gekroonde W in zilver, bestond de versiering uit het Koninklijk Wapen in zilver. Alle mij bekende afbeeldingen, teruggaande zelfs tot 1858, zijn hiermede in overeenstemming.

Eerst in de wijzigingen op het boekwerk 'Uniformen' van 6 oktober 1903 wordt gewag gemaakt van het Koninklijk Wapen als versiering van de sabeltas.

De sabelkoppel was van zwart gelakt leder met sluitplaten, haak en 3 pockels (voor de ahangriemen) van wit metaal met leeuwenkoppen.

Staven en Dienstvakken.

Bij de staven en dienstvakken waren de veranderingen lang niet zo ingrijpend.

Zo bleef de uniform van de Generale staf vrijwel ongewijzigd. De kolbak met kolbakzak van karmozijnrood laken en staande pluim van witte struisveren bleef hetzelfde als voorheen, evenals de donkerblauwe attila met tressen en galons van dezelfde kleur en met een karmozijnrode kraag.

De lange pantalon was al eerder vervangen door een rijbroek met laarzen tot aan de knie.

Deze kreeg nu een iets moderner snit, die in militaire termen 'collant' werd genoemd.

Uiteraard werd de kwartiermuts nu vervangen door een kepi met voor de subalterne officieren een karmozijnrode bies rond de bol. Bij de hoofdofficieren was deze van gouden koord.

Zoals bij alle bereden wapens werd de overjas vervangen door een manteljas met losse mantel, beide van donkerblauw laken. De sabel en de sabeltas van verlakt leder zonder versiering bleven als tevoren; alleen de sabelkoppel werd iets eenvoudiger van uitvoering en wel zonder de sluiting met een haak en twee vergulde leeuwkoppen.

Bij de overige Staven en dienstvakken veranderde er evenmin iets in de grote kledingstukken.

De schako werd overal vervangen door de kepi, die in grote tenue met een pluim van afhangende witte haneveren gedragen werd. Hierbij verdween tevens het veldwachterspetje, dat officieel kwartiermuts genoemd werd. Wel werd nu voor de officieren van alle Wapens en Dienstvakken een veldmuts toegestaan. Deze was van donkerblauw laken, gebiesd als de kepi, aan de voorzijde een in goud en zilver geborduurde granaat en aan de onderkant voorzien van een gouden of zilveren tres, al naar gelang van de kleur van de knopen op de uniform.

Deze veldmuts mocht alleen te velde en bij manoeuvres, echter nimmer bij de dagelijkse dienst gedragen worden.

Hoewel de snit van de korte jas niet veranderd was, werd de kraag nu hoger gedragen dan voorheen.

Het zou te ver voeren alle onderscheidingstekens van de diverse Dienstvakken te noemen, maar enkele, die nu veranderingen hadden ondergaan, zullen nog even behandeld worden. Zo droegen de plaatselijke commandanten de uniform van de officieren van de infanterie, doch de kraag van donkerblauw laken met scharlakenrode biezen en zonder het vroeger daarop gedragen vakje van gouden koord. De plaatselijke adjudanten behielden het scharlakenrode patje aan weerszijden van de kraag.

Bij de officieren van de Militaire Administratie bleef de uitmonsteringskleur karmozijnrood met witmetalen knopen enz.

De intendanten werden nu echter onderscheiden door bij de karmozijnrode uitmonstering geelmetalen knopen te dragen.

De infanterie in een moderner gewaad.

Bij de infanterie werd in 1897 een gehele nieuw uniform ingevoerd, die kenmerkend genoemd mag worden voor de periode tot 1912.

Dit heeft een uitgebreide voorgeschiedenis gehad, die zich over ongeveer 10 jaren uitstrekte. De oorlogen van 1864 en 1866 en vooral de Frans-Duitse oorlog van 1870-71 hadden een enorme ontwikkeling in de wapentechniek en dientengevolge ook van de tactiek met zich meebracht.

Zo had het infanteriegeweer zich van de in 1870 nog uiterst moderne achterlader – Chassepot en Zündnadelgeweer – in de daaropvolgende 10 à 20 jaar ontwikkeld tot een repetiteergeweer, hetgeen een sterke vergroting van de vuurkracht ten gevolge had. In de legers van de meeste grote mogendheden was dan ook de bewapening en uitrusting in overeenstemming gebracht met deze technische ontwikkeling.

Natuurlijk kon ons land daarbij niet achterblijven, maar met onze Hollandse bedachtzaamheid werd na uitgebreide proefnemingen tot modernisering overgegaan.

Zo werd onze achterlader, het Beaumontgeweer van 1871 eerst provisorisch omgebouwd tot een méérlader (M. 88, Beaumont-Vitali).

Intussen werd een diepgaand onderzoek ingesteld ten einde tot een voor die tijd modern vuurwapen.

Dit resulteerde in de invoering van het door de Oostenrijker Mamlicher ontworpen geweer, dat de benaming M. 95 kreeg.

Zo ging het ook met de uniformering.

Omstreeks 1890 was onze infanterie nog gekleed in de uniformen, die in de jaren 1865 tot 1867 ingevoerd waren, zonder dat daar noemenswaardige wijzigingen in waren gekomen.

Daarom werd in dat jaar de vraag aan de orde gesteld in hoeverre en op welke wijze de kleding aangepast moest worden aan de eisen destijds.

Dat men ook in deze niet over één nacht ijs ging en dat er toen reeds inspraak was toegestaan, blijkt uit een dossier, dat de Majoor J.C. Hopperus Buma in het Algemeen Rijksarchief ontdekte.

Hierin laat de inspecteur der Infanterie via de Commandant van de 3e divisie Infanterie de commandanten van het 2e, 3e en 6e regiment Infanterie verzoeken hun ideeën omtrent een eventuele uniform-verandering kenbaar te maken.

Dit leverde de meest uiteenlopende voorstellen op.

Over enkele zaken was men het roerend eens. De schako M. 1865 was te zwaar en door het vele koperwerk – de koperen zon, de lis en de stormketting – veel te goed zichtbaar in het terrein. Voorts werd de gele uitmonstering ondoelmatig en de eveneens gele fourragères overbodig en lastig geacht.

In plaats van de schako werden de meest wonderlijke hoofddeksels voorgesteld: helmhoeden, kepi's van Zwitsers, Spaans of Frans model, al of niet voorzien van pluimen of in één geval zelfs van een katoenen lap als nek-beschermer, zoals bij het Vreemdelingen-legioen in gebruik was.

Merkwaardigerwijze werd hier ook een lage schako met vóór en achterklep voorgesteld, zoals in het Duitse leger in gebruik was. In 1912 zou een dergelijke schako bij de grijsgroene uniform worden ingevoerd.

Het zou te ver voeren om alle voorstellen uitvoerig te bespreken, maar het is opvallend dat men met zulke merkwaardige kledingstukken kwam aandragen. Met stelde attila's met

afneembare tressen, jassen met lichtblauwe borstkleppen in grote tenue, witte linnen of zeildoekse slobkousen, schoudermanteltjes, enz. voor. Directe resultaten had deze enquête niet. Voorlopig werd er niets anders gedaan dan in 1895 de gele kleur van de uitmonstering te veranderen in scharlakenrood. Zo werden dan de biezen van de korte jas en van de pantalon, de schouderbedekkingen en de halssnoeren rood, terwijl de witte pompon en gele bal van de schako vervangen werden door een rode bal met zwarte pompon. De laatste werd natuurlijk alleen in de grote tenue gedragen.

Waarschijnlijk is deze nieuwe uniform slechts weinig of niet gedragen, want de kleding met de oude gele uitmonstering mocht worden afgedragen en de voorraad uit de magazijnen moest uitgeput zijn alvorens de gewijzigde uniformen aangemaakt mochten worden. De in 1895 getroffen maatregelen waren natuurlijk bij lange na niet voldoende om aan de gerechtigde verlangens naar modernisering tegemoet te komen. Bovendien de tijd drong, wilde men bij de troonbestijging van Koningin Wilhelmina goed voor den dag komen.

Met spoed werd er nu aan de hervormingsplannen gewerkt met het gevolg, dat bij k.b. van 5 april 1897 een nieuw uniform voor de infanterie werd vastgesteld.

Hierbij werd in de eerste plaats de schako vervangen door een kepi van donkerblauw laken met een scharlakenrode bies om de bol en met een galon van gele tres, aan de achterzijde eindigend in een z.g. Hongaarse figuurknoop, langs de onderzijde.

Verder een 'vallende' klep van verlakt leer en stormbanden van verlakt tuigleder.

Aan de voorzijde bevond zich een kokarde-pompon van oranje saai, omgeven door 5 rijen van gele koordsaai voor de onderofficieren en van gele metaal met een oranje geverfd middenstuk voor de korporaals en manschappen.

In de grote tenue werd op deze kepi een staande vlam van wit paardehaar, lang 14 cm en de peer omvlochten met oranje saai, gedragen.

De korte jas kreeg een staande open kraag van scharlakenrood laken, aan de bovenzijde gebieds met donkerblauw laken. Aan de binnenzijde van de kraag een slipdasje van donkerblauw laken. De opslagen waren van donkerblauw laken, van boven schuin uitgesneden zoals te voren, gesloten met behulp van 2 kleine uniformknopen en gebieds met scharlakenrood laken.

Verder waren de rugschoten en de zakkleppen van rode biezen voorzien; de zakkleppen zonder knopen.

Voor het overige was de korte jas ongeveer gelijk aan die van 1865. alleen de koppelpassant ter linkerzijde was vervallen. In plaats daarvan kwamen in de taille twee taillehaken van geel metaal en aan elke zijde een taillehaak van zwart gebrand metaal.

Voor de onderofficieren was deze korte jas van een betere soort, z.g. 'onderofficiers' laken vervaardigd.

De schouderbedekkingen waren in kleine tenue en bij gewapende diensten van donkerblauw laken met het regimentsnummer in rode tres voor de regimenten Infanterie, met een granaat, geborduurd van rode saai, voor het Instructie-bataljon, het Koloniaal Werfdepot, de Hoofdcursus en het kader van het Algemeen Depot van Discipline.

Bij de compagnieën hospitaalsoldaten werden op de schouderbedekkingen de letters H.S. van rode tres gedragen. Hierin kwam reeds in hetzelfde jaar een wijziging, n.l. dat de letters geborduurd zouden worden in rode saai.

In grote tenue, en om buiten dienst te dragen, waren de schouderbedekkingen van scharlakenrood laken met de regimentsnummers, de granaat of de letters H.S. geborduurd met donkerblauwe saai. De broek bleef dezelfde als bij de laatste uniformwijziging van 1895, te weten van lichtblauw laken met scharlakenrode biezen in de buitennaden.

De oude veldmuts met het kwastje aan de voorzijde werd afgeschaft en vervangen door een afschuwelijk lelijk soort kalotje van donkerblauw laken met een rode bies om de bol en aan de voorzijde een van rood saai geborduurde granaat.

In plaats van de kapotjas kwam een overjas van donkerblauw laken met een liggende kraag, twee rijen van 5 knopen, die met hetzelfde laken overtrokken waren en van achteren twee lakense sluitpatten. De benedenhoeken van de voorpanden waren gevoerd met schuin gesneden stukken laken en voorzien van een lederen lus, door middel van welke desvereist de opgeslagen panden konden worden bevestigd aan de taillehaken van de korte jas. Wielrijders, sinds kort bij de infanterie ingedeeld, kregen nog een mantel van waterdichte stof met brede omliggende kraag; de mantel zo lang, dat hij reikte tot aan het zadel van het rijwiel.

Tamboers en hoornblazers

Deze droegen op de korte jas nog steeds witte zwaluwnesten, een distinctief, dat nog stamde uit de tijd, dat de uitmonsteringskleur nog wit was, d.w.z. van vóór 1865.

De galons en franjes waren nog steeds van geel kemelsgaren; voor de korporaals-tamboer en hoornblazer de galons geel en de franje goud en voor de onderofficieren-tamboer en hoornblazer, galons én franje van goud.

De tamboers en hoornblazers van de 1e klasse droegen op de linkermouw een in gouddraad geborduurde hoorn.

Muzikanten

De kleding van de muzikanten was als die van de onderofficieren, echter met de navolgende verschillen:

Op de kepi droegen zij in grote tenue een staande pluim van struisveren, lang 8 cm, in een tulp van geel metaal. (dus net als tevoren op de schako).

De onderscheidingstekens op de korte jas, gouden galons om de kraag en opslagen, passanten voor de klaverbladen en op de schouders de klaverbladen van donkerblauw laken met halfgouden galons, breed 1,5 cm, bleven hetzelfde als tevoren.

De élève-muzikanten droegen de kleding van de korporaals en manschappen; de galons om kraag en opslagen en op de klaverbladen van geel kemelsgaren.

De kapelmeester droeg de uniform van adjudant-onderofficier met aan weerszijden van de kraag, achter het zilveren knoopje, een zilveren lier geborduurd op scharlakenrood laken.

Op de schouderbedekkingen – als voor de adjudanten-onderofficier – eveneens een lier van zilver.

De onder-kapelmeester had op de kraag eveneens het zinnebeeld van de toonkunst – de lier – in zilver, terwijl op de kraag van de overjas eveneens een zilveren lier was geborduurd.

De overjassen van de muzikanten en élèves-muzikanten hadden om de opslagen van de overjas dezelfde galons als om die van de korte jas.

Adjudanten-onderofficier.

Deze waren gekleed als de officieren. De schouderbedekkingen waren echter van gouden koord, doorwerkt met rode zijde, ter dikte van 5 mm in plaats van 6 mm, zoals voor de officieren was voorgeschreven. Aangezien de adjudanten-onderofficier geen halsnoer droegen, was er op de linker-schouderbedekking ook geen kneveltje aangebracht. Zij droegen geen sjerp; de sabeldragon was als die voor de luitenants.

Officieren

De officieren waren gekleed als de onderofficieren en manschappen, echter met de navolgende rangonderscheidingen:

De kepi was aan de onderzijde voorzien van een band van gouden koord. De cocardepompon was van oranje zijde, omgeven door 5 rijen gouden torsade; de metalen delen verguld.

De hoofdofficieren droegen om de bol een dun gouden koord in plaats van de scharlakenrode bies.

In de grote tenue een pluim van afhangende witte haneveren in een tulp van verguld metaal.

De korte jas was van fijne wol, zonder taillehaken. In plaats van deze laatste op de taille twee grote gebombeerde knopen.

De kraag was iets hoger dan die van de manschappen, 4,5 à 5 cm. De schouderbedekkingen waren van goud koord, 6 mm dik, dubbel gevlochten en aan het benedeneind uitlopend in vlechtwerk.

Op de linker-schouderbedekking een gouden kneveltje ter bevestiging van het halssnoer. De totale lengte bedroeg 13 cm.

De bevestiging geschiedde door middel van een haak, die aan het koperen geraamte van de schouderbedekking vastzat en door zwartzijden veters aan de benedenzijde, die door vetergaten in de jas ter hoogte van de schoudernaad aan de binnenzijde werd vastgestrikt. Op het blad was het regimentsnummer, c.q. de granaat in verguld metaal bevestigd.

In tegenstelling tot de onderofficieren en minderen droegen de officieren van de compagnieën hospitaalsoldaten een granaat op de schouderbedekkingen.

De gouden halssnoeren waren van het model zoals dat bij k.b. van 5 mei 1865 was vastgesteld. Ook in de sjerp en in de sabeldragons was geen verandering gekomen.

Voor de officieren was de kwartiermuts, het z.g. veldwachterspetje, komen te vervallen. Bij alle diensten werd de kepi gedragen.

De bereden officieren droegen een rijbroek van lichtblauw gekeperd laken (esquimo), colant – d.w.z. nauwsluitend -, met een bies van scharlakenrood laken in de buitennaden.

Hierbij werden zwarte rijlaarzen gedragen met stijve kappen, reikend tot aan de knie. Aan de achterzijde een insnijding van 6 cm lang, voorzien van een riempje met gesp, ten einde de laarzen onder de knie sluitend te maken. Witmetalen sporen met rechte stangen van 4 cm lengte; de halzen met schroeven en de sporen met een ijzeren pin in de hakken der laarzen bevestigd.

De overjas was van donkerblauw laken van fijne wol of van donkerblauwe waterdichte stof; met een omgeslagen kraag van dezelfde stof en met twee rijen van 7 met hetzelfde laken overtrokken knopen van achteren met twee sluitpatten, breed 7cm, van hetzelfde laken als de jas.

Bij de overjas behoort een kap van dezelfde stof en kleur, aan de punt van een kwast voorzien en die door middel van haken aan de overjas wordt bevestigd. Overjas en kap beide gevoerd met zwarte stof.

12 november 1897 kwamen nog een paar nadere bepalingen omtrent de onderscheidingstekens af, nl.:

De chevrons op de overjassen moeten op 6 cm van de onderkant van de mouwen worden aangebracht.

De militaire wielrijders krijgen als distinctief een wieltje op de kraag van de korte jas.

Toch schijnt de uniform van 1897 niet in alle opzichten te hebben voldaan aan de eisen, die men meende te moeten stellen. Men bleef experimenteren.

Zo werd in hetzelfde jaar 897 bij het 8^e regiment Infanterie nog een ander, soepeler model kepi in beproeving genomen. Deze pet of kepi was iets lager dan het zojuist aangenomen model en deed sterk denken aan het hoofddekse van de Franse infanterie.

Voorts werd bij hetzelfde regiment in de jaren 1900-1902 een proef genomen met een soort attila.

Deze was van donkerblauw laken met scharlakenrode kraag. Op de borst donkerblauwe tressen en 3 rijen van 5 geelkoperen knopen. De opslagen van de kleur van de attila waren puntig gesneden en afgezet met hetzelfde donkerblauwe koord als de tressen en met een Hongaarse knoop aan de top.

Hierbij werd de normale kepi en de lichtblauwe broek met rode biezen gedragen.

Voor de officieren waren de tressen op de borst en de Hongaarse knopen op de mouwen iets fraaier uitgewerkt.

Afgezien van deze proeven, door onze onvolprezen Hoynck van Papendrecht in schetsen vastgelegd, waren er blijkens een serie foto's in de verzameling van ons museum nog andere modellen in beproeving genomen.

Een en ander heeft blijkbaar niet tot aanneming van één dezer modellen geleid. Wel is men kort daarop, tot 1902, overgegaan op tot de invoering van een tuniek met één rij van 7 knopen, bestemd voor mars-, veld- en kleine tenue. Deze had kraag en opslagen van dezelfde kleur als de tuniek en aan elke zijne één zak met klep op de borst.

Op het kraag het regimentsnummer geborduurd in scharlakenrode saai op een afzonderlijk stukje blauw laken. Op deze tuniek werden de schouderbedekkingen voor kleine tenue, zoals reeds eerder beschreven, gedragen. Van achteren de taillehaken, die nu bij de korte jas kwamen te vervallen. Deze laatste was nu uitsluitend bestemd voor de grote tenue en werd dus alleen met de rode schouderbedekkingen gedragen. In plaats van de taillehaken werd nu weer een koppelpassant ingevoerd.

In 1905 zou de korte jas vervangen worden door een tuniek voor grote tenue met scharlakenrode kraag en biezen, dito schouderbedekkingen en één rij knopen. In deze tuniek waren geen borstzakken aangebracht. Voor de officieren waren de schouderbedekkingen op de tuniek voor kleine tenue van donkerblauw laken met het regimentsnummer in goud geborduurd.

Grenadiers en Jagers

De uniformveranderingen bij de Grenadiers en Jagers waren minder ingrijpend.

De schako met de in grote tenue gedragen vangsnieren bleef als te voren. Alleen werd nu voor kleine tenue de kepi ingevoerd, voor de Grenadiers gelijk aan die voor de regimenten Infanterie en voor de Jagers van groen laken met gele bies om de bol.

De kwartiermuts voor de laatsten was eveneens groen, met gele bies en dito hoorn van gele saai aan de voorzijde.

De korte jas bleef nagenoeg ongewijzigd. Alleen de koppelpassant kwam te vervallen, evenals de twee uniformknoppen op de taille aan de achterzijde. In plaats daarvan kwamen taillehaken als bij de regimenten Infanterie. Voor de Grenadiers van rood laken met blauwe granaat in grote, en blauwe met rode granaat, voor de kleine tenue.

Voor de Jagers waren de schouderbedekkingen in grote tenue van geel laken met een hoorn van groene saai, respectievelijk van groen laken met een hoorn van gele saai.

Tamboers en hoornblazers

De distinctieven waren van hetzelfde model als bij de regimenten Infanterie, doch de zwaluwnesten waren bij de grenadiers van scharlakenrood laken, voor de korporaals-tamboer met franje van gouddraad en scharlakenrode zijde.

Voor de Jagers waren de zwaluwnesten groen, de franje voor de korporaals-hoornblazer van gouddraad en gele zijde.

Muzikanten

Deze waren gekleed als de muzikanten bij de Infanterie. De klaverbladen waren echter van scharlakenrood laken voor de grote tenue en van donkerblauw laken voor de kleine tenue, zoals dit reeds vanaf 1865 gebruikelijk was. Ook de overige distinctieven waren hetzelfde gebleven. De in kleine tenue gedragen politiemuts werd echter een kepi als voor de troep, de cocarde-pompon voor de muzikanten van oranje en gele saai, voor de élève-muzikanten van metaal.

De kapotjas werd vervangen door een overjas, de opslagen omzet met voor de muzikanten half-goud galon; voor de élèves geel kemelsgaren galon. Op de overjas werden de klaverbladen niet gedragen.

Ook de kapelmeester bleef zijn oude onderscheidingstekens dragen. Op de korte jas, kleine tenue, het onderscheidingsteken van adjudant-onderofficier met daarachter een gouden geborduurde granaat.

Op de schouderbedekkingen, als die voor de adjudant-onderofficier zijn voorgeschreven, het zinnebeeld van de toonkunst – de lier – in zilver.

De onderkapelmeester droeg dit zelfde zinnebeeld ter weerszijden van de kraag en in zilver geborduurd op de kraag van de overjas.

Officieren

De officieren bleven voor het grootste gedeelte de oude kleding dragen. De schouderbedekkingen waren nu van nieuw model, zoals reeds voor de officieren van de regimenten Infanterie is beschreven. Op het blad bij de Grenadiers een granaat en bij de Jagers een hoorn van verguld metaal.

De overjas was als voor de officieren van de Infanterie, voor de officieren van de Jagers van donkergroen laken of dito waterdichte stof.

De commandant van het Regiment Grenadiers en Jagers, alsmede de Kapitein, Regimentsadjudant, de Adjudant-onderofficier, vaandeldrager, de Adjudant-onderofficier, toegevoegd aan de Kapitein-kwartiermeester en de schrijvers droegen de grenadiersuniform.

Niet veel nieuws bij de cavalerie

Bij de cavalerie was er weinig veranderd sedert de overgang van dragonders in huzaren. Dit belangrijke gebeuren had eigenlijk in twee fasen plaats gevonden. In 1865 hadden de dragonders namelijk al een attila gekregen, waarbij nog een nieuw, verlaagd model schako gedragen werd.

Twee jaar later werd deze vervangen door een kolbak en werden de dragonders omgedoopt tot huzaren. Toen werd tevens het 5^e regiment, uitmakende het z.g. Limburgse Bondscontingent, (het Hertogdom Limburg behoorde tot op dat tijdstip nog tot de Noordduitsche Bond) opgeheven.

De overblijvende 4 regimenten kregen aldus bij k.b. van 24 februari 1867 de complete huzarenuniform.

Hoewel deze overbekend is, laat ik toch een korte beschrijving volgen. De kolbak van zeekalverenvel was aan de voorzijde 16 en achter 20 cm hoog, zodat hij van achteren dieper in de nek zat.

Als versiering een kolbakzak van scharlakenrood laken met witte biesjes en dito kwast; oranje kokarde-pompon; witte vangsnieren; staande pluim van wit paardenhaar en stormketting en leeuwenkoppen van wit metaal.

De attila van donkerblauw laken was voorzien van 3 rijen van 6 knopen van wit metaal met daartussen horizontaal lopende tressen. De middelste rij bestond uit bolle, de twee buitenste uit halfbolle knopen.

Voorts waren de randen van het kledingsstuk omzet met koord; de rugnaden en de mouwen eveneens versierd met koord en tenslotte nog schouderpassanten van dubbel koord.

Rode en blauwe huzaren

De kleur van de tressen, enz. was voor het 1^e en 3^e Regiment scharlakenrood en voor het 2^e en 4^e Regiment aanvankelijk lichtblauw, maar dat werd in 1868 al gewijzigd in donkerblauw.

Toen in 1881 het 1^e Regiment opgeheven werd, waarbij de eerste 3 escadrons over de andere regimenten verdeeld werden, bleef het 4^e escadron voortbestaan als het afzonderlijke Escadron Ordonnansen. Dit behield evenals het 3^e regiment de rode uitmontering, terwijl het 1^e – het voormalige 4^e regiment – en 2^e regiment blauwe besnoeringen hadden. Aldus bleef de uniformering in hoofdtrekken tot 1912 toe vrijwel ongewijzigd. Alleen enkele, minder in het oog vallende kledingsstukken waren omstreeks 1900 enigszins gemoderniseerd. Zo werd in 1895 de lange rijbroek met lederen bezetsels tot onder aan de pijpen vervangen door een korte rijbroek, uiteraard ook met leer bezet en met biezen van de uitmonsteringskleur in de zijnaden.

Hierbij werden rijlaarzen van zwart kalfsleer gedragen, die echter tijdens de eerste africhting van de recruten, bij alle kleine diensten te paard en eventueel ook in marstenuue, vervangen werden door rijgschoenen en beenstukken van zwart paardenleer met souspieds. De blank ijzeren haksporen met lichtgebogen halzen werden zowel aan de laarzen als aan de schoenen gedragen.

Eveneens nieuw was de manteljas van lichtblauw laken met losse mantel van dezelfde stof, die ingevoerd werd ter vervanging van de overjas met ceintuur en platte kraag, Model 1842/59.

De nieuwe jas had een staand kraagje en was aan de voorzijde voorzien van twee rijen van 5 met laken overtrokken knopen.

De mantel had een brede platte kraag en werd gesloten met behulp van 3 lussen met benen knopen.

De jas mocht nimmer afzonderlijk gedragen worden, de mantel echter wel, waarvan dan ook veelvuldig gebruik gemaakt werd.

Het stalbuis was vrijwel onveranderd gebleven. Alleen de kraag was nu voorzien van een slipdasje, terwijl patroonzakjes – ingevoerd in 1878 – niet meer in de beschrijving van het kledingstuk voorkomen. Ook de stalmuts was nog van het oude model.

Op het gebied van bewapening en uitrusting was echter veel meer veranderd.

In 1874 waren de pistolen al vervangen door revolvers, hetgeen met zich meebracht, dat de patroontassen (gibernes) met de bandeliers kwamen te vervallen. De revolverpatronen werden in de patroonzakjes die aan de koppel bevestigd waren, meegevoerd.

Toen de Remington karabijn M 1873 vervangen werd door die van het nieuwe model 1895, werd deze laatste niet meer aan een karabijnbandelier met mousquetonhaak gedragen, doch op de rug. Hierdoor kwamen de karabijnbandelier en de dijlap te vervallen.

De kleding van de officieren was in overeenstemming met die van de troep. De kolbak had echter de cocarde-pompen van oranje zijde, omzet met zilveren torsade, de biesjes en de kwast van de kolbakzak, de vangsnieren van zilver en de stormketting en leeuwenkoppen van verzilverd metaal. De pluim was van witte struisveren, gevat in een tulp van verzilverd metaal.

Het treswerk van de dolman was van kemelsgaren en iets meer uitgewerkt dan bij de manschappen. De knopen, die in 1865 nog van wit metaal waren, werden in 1866 veranderd in gewerkte knopen van kemelsgaren in de kleur van de tressen.

De rijbroek met laarzen, die reeds in 1871 ingevoerd was, had oorspronkelijk vrij wijde pijpen. Deze moesten in 1895 in overeenstemming gebracht worden met het model, dat voor de manschappen was aangenomen.

Ook bij de cavalerie werd in 1897 de kepi ingevoerd voor de officieren en onderofficieren. Hierdoor kwam de z.g. kwartiermuts te vervallen. De cocarde-pompen, lis en koord om de onderzijde vanzelfsprekend van zilver en de bies om de bovenzijde in de kleur van de tressen. Ook bij de officieren was de patroontas met bandelier vervallen. Deze zouden in 1912 weer in ere hersteld worden.

De adjudanten-onderofficier waren gekleed als de officieren, maar met de volgende verschillen: de sjerp was van zijde, maar van dezelfde kleur als voor de onderofficieren en manschappen. Het vangsnoer van de kolbak en het halsnoer met de daarbij behorende kwasten waren half van zilver, half van witte zijde. De dragon was gelijk aan die van de luitenants.

Bij de artillerie bleven de rode kwasten

Over de uniformen van de artillerie is in Armamentaria 12 reeds een en ander geschreven, zodat hier volstaan kan worden met een korte samenvatting van de situatie rond 1900.

Bij de eeuwwisseling droeg de Veld- en Vestingartillerie nog de korte jas met de zwarte kraag en rode biezen, die in 1866 was ingevoerd. Hierbij behoorden de rode kwasten – officieel halssnoer geheten – waar het Wapen zo trots op was en de gevlochten schouderbedekkingen van dezelfde kleur.

Bij de veldartillerie was in 1895 echter een nieuw hoofddekseel, de talpa ingevoerd.

Deze lage bontmuts met rode pompon en pluim, gekruiste kanonnen met kroon, stormketting en leeuwkoppen van gele metaal zou tot aan de eerste wereldoorlog het meest kenmerkende uniformstuk van dit onderdeel zijn. Dit bracht met zich mede, dat de ‘Veld’ in deze periode het enigste onderdeel van de landmacht was, dat – tenminste bij de troep – het oranje in de kleding miste.

Verdere vernieuwingen waren nog niet ingevoerd. De ouder lange rijbroeken waren nog niet, zoals bij de Cavalerie, door de modernere korte rijbroeken met laarzen of beenkappen vervangen.

Wel was de manteljas van hetzelfde model als bij de huzaren, doch van donkerblauw laken.

De officieren waren gekleed als de troep, maar volgens een oude traditie met de kraag van zwart fluweel. Verder op de talpa een cocarde van oranje zijde, omgeven door 5 rijen gouden torsade. De pluim voor grote tenue was iets hoger dan die van de manschappen.

Op de korte jas schouderpassanten van gevlochten gouden koord en halssnoer met kwasten volgens rang.

De oranje sjerp, van het model van de officieren van de Cavalerie, was ook eerst sinds 1896 ingevoerd ter vervanging van die voor de officieren van de troepen te voet, in kleine tenue droegen de officieren een kepi met dezelfde uitmonstering als voor de officieren van de Infanterie.

Bij de ‘Rijers’ weinig nieuws

Bij de rijdende Artillerie bleef de traditionele uniform van 1842 vrijwel onveranderd gehandhaafd. Zelfs de manteljas, nieuw voor de ‘Veld’ was hier nog steeds van het model van bovengenoemd jaar.

Het kledingsstuk leek op het eerste gezicht wel dat van de bereden korpsen, maar de jas had hier twee rijen van 5 benen in plaats van de twee rijen van 4 met laken overtrokken knopen. De mantel was van voren gesloten met twee knopen in plaats van drie; de kraag van dubbel laken en voorzien van twee sluitlissen met bijbehorende knopen.

De officieren hadden in plaats van de zg. kwartiermuts nu de kepi met gele bies om de bol, het koord en de torsade om de cocarde van goud.

Hoewel het nergens vermeld is in het Boekwerk uniformen 1900 zouden de officieren sinds 1898 des winters de pels – reeds lange tijd buiten des winters gedragen, doch niet alle officieel toegestaan – mogen dragen. Maar dan moesten ook halssnoer en pelsknoop daarop gedragen worden (mededeling van J. Hoyneck van Papendrecht). Evenals bij de cavalerie worden nu de sabels en sabeltassen nu hoger gedragen dan voorheen.

De vestingsartillerie met de daartoe behorende Pantserartillerie en Torpedisten was in 1900 het enige onderdeel, behalve de Grenadiers en Jagers, dat nog de schako Model 1865 droeg. Het Korps pontonniers had echter reeds de kepi tot hoofddeksel gekregen.

Het zou dan ook niet lang duren eer ook de eerstgenoemde onderdelen de schako moesten omruilen voor de kepi. Zulks geschiedde dan ook in 1901.

De kepi was gelijk aan die voor de infanterie, alleen in grote tenue werd hier een staande pluim van zwart in plaats van wit paardehaar gedragen. De kwartiermuts was gelijk aan de stalmuts van de veldartillerie, d.w.z. van het oude model met rode biezen, granaat en kwastje.

Voor het overige was de uniform gelijk aan die van de veldartillerie, behalve natuurlijk dat hier een gewone lange pantalon in plaats van de met leer bezette rijbroek gedragen werd.

In tegenstelling tot de meeste troepen te voet behoorden tot de uitrusting van de

Vestingsartillerie nog vetleren laarzen, die tot het dikke gedeelte van de kuit reikten.

De Pontonniers en Torpedisten hadden in plaats daarvan waterlaarzen, die tot over de knie kwamen.

De officieren, behalve die van de Pontonniers droegen in 1900 nog de met laken overtrokken schako, model 1865, met het garnituur van verguld metaal en in grote tenue met een pluim van zwarte afhangende haneveren. Deze pluim zou een jaar later dienen op de kepi in grote tenue. De officieren van de Pontonniers droegen deze kepi reeds in 1900.

Voor het overige was de kleding als voor de officieren van de Veldartillerie, maar met pantalon in plaats van de rijbroek; de sjerp als voor de officieren der Infanterie.

De Genie

Bij de Genie was de toestand van de uniformering zo ongeveer als bij het Korps Pontonniers.

De kepi was ook hier in de plaats gekomen van de schakot de uitmonstering van het hoofddeksel als bij de Infanterie, maar ook hier een zwarte pluim in grote tenue.

De korte jas met kraag en opslagen van donkerblauw laken en met scharlakenrode biezen was nog van hetzelfde type als in 1865.

Ook de typerende onderscheidingstekens van dit Wapen, de lis op de kraag - voor onderofficieren van goud galon en voor minderen van geel galon - en de platte knopen met de geniehelm waren onveranderd gebleven, evenals de rode schouderpassanten en dito halssnoer.

Voorts werd bij de Genie nog de kapotjas en het mouwvest gedragen, evenals bij de Vestingartillerie. Zeer kenmerkend, zij het niet direct in het oog vallend was, dat op beide kledingstukken op de schouders een lakense passant gedragen werd. Op de rechterschouder met één en op de linkerschouder met twee kleine uniformknopen. Zulks in verband met het leerwerk ten behoeve van het draagbare gereedschap.

Het korps had tamboers, die onderscheiden werden door zwaluwnesten van donkerblauw laken met gele galons en franje.

Voor de eerste onder de onderofficieren, voor de adjudant, was de kleding als voor de officieren met het bekende gebombeerde witmetalen plaatje in plaats van de sterren. Maar, aangezien er toch onderscheid moest zijn, waren de schouderpassanten gevlochten van 3 in plaats van 4 gouden koorden en het halssnoer en de kwasten half van goud, half van scharlakenrode zijde.

Evenals bij de andere korpsen droeg de adjudant-onderofficier geen sjerp.

De officieren droegen de uniform als voor de troep, echter van fijn laken en zonder lissen op de kraag. In plaats daarvan bevond zich achter de sterren een in goud geborduurde geniehelm.

De schouderpassanten als bij de officieren van de Artillerie.

Op de kepi in grote tenue een pluim van witte afhangende hanenveren, hetgeen niet in overeenstemming is met de kleur van de pluim op de manschappen-kepi.

De officieren van de Staf der Genie waren op dezelfde wijze gekleed. Er bevonden zich bij die staf nog enkele belangrijke functionarissen, nl. de Opzichters der Fortificatiën. Zij waren gekleed als de adjudanten-onderofficier van het Korps Genietroepen, maar zij droegen fraai geborduurde gouden lissen van een bijzonder model op de kraag: die van de 3e klasse één, die van de 2e klasse twee en die van de 1e klasse drie, terwijl bij de Hoofdopzichters achter de lissen nog een in goud geborduurde helm geplaatst was.

zij droegen in tegenstelling tot de adjudanten-onderofficier geen halssnoer, zodat op de linker-schouderpassant ook geen kneveltje voorkwam.

Kolbak en nestel

Deze voor het Wapen der Koninklijke Marechaussee zo karakteristieke uniformstukken waren in 1900 niet nieuw.

De nestel werd al sinds de oprichting van het korps gedragen en de kolbak dateerde van 1869. Deze laatste was iets hoger dan die van de cavalerie, nl. vóór 18 en achter 21 cm hoog. Stormketting en leeuwekoppen als bij de huzaren, maar geen kolbakzak en geen pluim in grote tenue. De korte jas was sinds 1869 niet veranderd behoudens de tailleknopen die vervangen waren door taillehaken.

De lichtblauwe pantalon met souspieds bestond in 1900 nog, maar de met leer bezette lange rijbroek had plaats moeten maken voor een korte, eveneens met leer bezette rijbroek van het model als voor de cavalerie. Hierbij werden rijlaarzen met haksporen gedragen.

Het veldwachterspetje, officieel kwartiermuts, was nu vervangen door een kepi met lichtblauwe bies om de bol. Het koord om de onderzijde van wit kemelsgaren en de cocarde-pompon voor de onderofficieren van oranje en witte saai, voor minderen van wit metaal, met lis en knoop. Hiernaast behoorde ook nog een kwartiermuts - niet te verwarren met die uit de vorige alinea - van het model als voor de cavalerie, met lichtblauwe biezen, granaat en kwastje, tot de uitrusting van de Marechaussee. De overjas was nog van het model van 1869, maar daarnaast was de mantel nieuw. Men ziet hier dus twee kledingstukken, die, anders dan bij de andere bereden wapens, beide een omgeslagen kraag hadden. Dientengevolge mocht hier de overjas dus ook zonder de mantel gedragen worden.

De sabelkwasten waren iets afwijkend van het door de andere Wapens gedragen model.

De wachtmeesters te paard droegen een kwast van oranje zijde met aan de buitenzijde zilveren franje, lang 5 cm; belegd met 5 randen van zilverdraad; de peer van oranje zijde met zilverdraad doorwerkt; een schuiver van oranje zijde tegen de kwast bevestigd; voorts een band van verlakt leer met 2 schuifpassanten.

Voor de brigadiers waren de zilveren franje en de randen met oranje zijde doorwerkt, terwijl de minderen de gewone sabelkwast als voor de cavalerie droegen.

De wachtmeester en de brigadier te voet droegen de sabelkwast van de onderofficieren der infanterie: oranjezijden franje met aan de buitenzijde een rij franje van verzilverd wit metaal, lang 6 cm, en belegd met een krans van geplet verzilverd metaal; de peer van oranje zijde. Het geheel aan een dubbel zwart koord met schuifpassant.

De gewone marechaussee te voet had slechts een simpele sabelkwast van oranje saai, de peer met netwerk overtrokken aan een zelfde type koord als de onderofficieren.

De opperwachtmeesters waren gekleed als de adjudanten-onderofficier bij de andere Wapens, nl. de uniform als voor de officieren van het Wapen, echter zonder de sjerp. De nestels en schouderbedekkingen van zilver met witte zijde vermengd.

Geen chevrons zoals bij de andere Wapens maar op de kraag het bekend gebombeerde plaatje van verguld metaal, zoals voor de adjudanten-onderofficier van de cavalerie.

De officieren waren gekleed als de troep, maar alles van een fijner kwaliteit.

De kolbak had een cocarde-pompon van oranje zijde, omgeven met zilveren torsade; stormketting en leeuwekoppen van verzilverd metaal.

De korte jas miste de taillehaken en had daarvoor in de plaats twee grote uniformknopen op de taille. De schouderbedekkingen en de nestel van massief zilveren koord; de nestelpennen van zilver. De oranje zijden sjerp was van het model als voor de Rijdende Artillerie, dus met 4 strengen en 12 knopen of schuivers; het snoer, dubbel genomen lang 120 cm en met twee kwasten.

Dit is weer een van die wonderlijke tegenstrijdigheden in de geschiedenis van de Nederlandse uniformen. Bij een korps, dat gekleed is in een korte jas, dragen de officieren een typische huzarensjerp, terwijl bij de cavalerie, die een volledige huzarenuniform draagt, de sjerp van de officieren eigenlijk maar een zwakke imitatie van die huzarensjerp is.

De overjas was van het model van die voor de officieren van de infanterie, d.w.z. met een losse kap. Daarnaast was er ook nog een mantel, eveneens van donkerblauw laken zoals voor de officieren van de overige bereden Wapens.

Sabel, koppel en sabelkwast waren als voor de officieren van de cavalerie.

Ten slotte de toekomstige officieren . . .

Voor de cadetten van de Koninklijke Militaire Academie was de kleding voor een groot deel nog dezelfde als in 1877.

Toch viel er vernieuwing te constateren op sommige punten. Zo droegen zij de kepi van het in 1897 algemeen aangenomen model met de cocarde-pompon van oranje zijde, omgeven met gouden torsade, zoals de officieren van de infanterie en artillerie.

Het koord rond de onderzijde was echter van oranje zijde. In grote tenue een staande pluim van zwart paardehaar, de peer omwonden met oranje zijde.

De kwartiermuts was van het model van de manschappen van de infanterie, maar van fijn donkerblauw laken.

In de korte jas was weinig verandering gekomen. De dubbele smalle lissen op de kraag en opslagen waren wel kort te voren, in 1895, veranderd van gele in oranje zijde.

Voorts waren de schouderbedekkingen gemoderniseerd: die voor kleine tenue waren van donkerblauw laken zonder enige versiering, terwijl die voor grote tenue van scharlakenrood laken waren met de letters M.A. onder een kroon geborduurd in verschillende materialen naar gelang het studiejaar. Voor de eerstejaars was dat in oranje zijde, voor het tweede jaar in zilverdraad en voor het derde jaar in goud. Het halssnoer kwam daarbij te vervallen. Hetzelfde embleem was al van oudsher op de knopen aangebracht. Voor de dagelijkse dienst was het mouwvest nog in gebruik gebleven, maar de kapotjas was vervangen door een overjas van fijn donkerblauw laken als voor de infanterie.

Voor het overige was alles bij het oude gebleven.

Het beroepspersoneel verbonden aan de Academie was op dezelfde wijze gekleed; voor de onderofficieren met onderofficiers- en voor de korporaal-tamboer en tamboers, met ordinair laken. De lissen op kraag en opslagen waren echter anders dan voor de cadetten, nl. enkel en iets breder en voor de onderofficieren van zijde en voor de minderen van kemelsgaren.

Het embleem op de schouderbedekkingen voor grote tenue was in donkerblauwe saai geborduurd.

De cocarde-pompon was voor deze groep evenals het koord om de kepi van oranjekleurige saai.

De zwaluwnesten van de tamboers waren van zwart laken met oranje galons en franje.

Ten slotte nog iets over de officieren die de uniform van de Academie droegen, te weten de Gouverneur en zijn Adjudant, de Eerste-Officier en de commandanten en officieren van de cadetten-compagnieën.

Zij droegen de officierskepi als voor hun collega's van de infanterie met in grote tenue een pluim van hangende zwarte haneveren. De korte jas voor grote tenue had de lissen op de kraag en opslagen van gouden galon; die voor kleine tenue was zonder lissen.

Schouderpassanten en 'halsnoer' als voor officieren van de artillerie. De overige kleding- en uitrustingsstukken als voor de officieren van de infanterie. Behoudens natuurlijk de pantalon en de rijbroek, die van donkerblauw laken waren met rode biezen.

De leerlingen van de Cadettenschool en de officieren en onderofficieren daaraan verbonden droegen dezelfde uniform, echter met de volgende verschillen in de onderscheidingstekens: De knopen waren plat en voorzien van de letters C.S. zonder kroon. Dezelfde letters kwamen ook voor op de schouderbedekkingen en wel voor de cadetten van het eerste studiejaar, geborduurd van zwarte zijde en voor die van het tweede studiejaar van oranje zijde. Voor de onderofficieren en tamboers waren de letters geborduurd van donkerblauwe saai.

Reserve-officieren en Reserve kader

De reserve-officier was een betrekkelijk nieuwe verschijning binnen het kader van onze landmacht.

Hij was weliswaar gekleed in de uniform van het korps waartoe hij behoorde, maar men vond het blijkbaar toch noodzakelijk om hem van de 'echte' officieren te onderscheiden.

Daarom was de torsade van de cocarde-pompon, de bal, de lis en de knoop van de hoofddeksels van het tegengestelde metaal als dat op de hoofddeksels van de beroepsofficieren. Dat betekende dus, dat bij de infanterie de cocarde-pompon met zilveren torsade was en bij de cavalerie b.v. met gouden.

De granaten, hoorns of regimentsnummers op de schouderpassanten van de reserve-officieren bij de Infanterie en de granaten en hoorns op de kragen van de reserve-officieren van het Regiment Grenadiers en Jagers waren aldus in zilver uitgevoerd.

Bij de Artillerie waren de schouderpassanten van dooreengevlochten zilveren en gouden koord en bij de Rijdende Artillerie was de knevel tot het bevestigen van het vangenoer van zilverdraad.

Bij de Cavalerie waren de schouderpassanten op de attila met gouddraad doorwerkt, terwijl bij de Genie de helm op de kraag geborduurd was in zilver.

Het reserve-kader werd gekenmerkt door een lis van oranje zijde aan weerszijden van de kraag voor de vrijwilligers beneden de rang van vaandrig bij de Infanterie en de Vesting-artillerie en van kornet bij de Veld-artillerie. De vaandrigen droegen een dergelijke lis van gouden galon.

Bij de cavalerie waren deze lissen respectievelijk van witte zijde en van zilver galon.

Bij de Rijdende Artillerie kwam daardoor de platte tres aan de boven- en voorzijde van de kraag te vervallen, terwijl bij de Grenadiers en Jagers de lissen van kemelsgaren galon op de kraag eveneens kwamen te vervallen.

Op de overkleding werd om de kraag een bies van laken van de kleur van de uitmonstering gedragen. Dat was op die van het 1e en 2e Regiment Huzaren donkerblauw op de lichtblauwe ondergrond van de kraag.

Voor de vaandrigen en kornetten was het onderscheidingsteken op de kraag van de overkleding als voor de adjutant-onderofficier, doch in het tegengestelde metaal.

Bij de Genie was het reserve-kader onderscheiden door een lis van wit kemelsgaren galon op de kraag van de korte jas van de aspiranten en reserve-korporaals; van half zilveren galon voor de reserve-sergeanten. De reserve-vaandrigen droegen de uniform van de adjutant-onderofficier met de helm echter geborduurd in zilverdraad.

Slotbeschouwing

Het zou natuurlijk te ver voeren om alle onderscheidingstekens, oude zowel als nieuwe in dit artikel te behandelen. Het was de bedoeling om slechts een beeld te geven van de uiterlijke verschijning van ons leger in het jaar 1900.

Men kan daaruit zien, dat de modernisering nog bij lange na niet voltooid was en dat de uniformen nog een duidelijk 19e eeuws karakter toonden.

In de periode tussen 1900 en 1910 zouden er nog verschillende verbeteringen worden aangebracht, waarvan misschien wel de belangrijkste was, dat de korte jas met twee rijen knopen vervangen werd door een tuniek met slechts één rij knopen op de borst.

De grote omwenteling in de militaire kleding zou eerst plaats vinden in 1912, toen tot invoering van de grijsgroene uniformen werd besloten.

Een uitgebreid artikel over deze geheel nieuwe ontwikkeling in de geschiedenis van de Nederlandse uniformen vindt men in ARMAMENTARIA 3 (1968).